

УДК 342.95:347.998.85:35.072.22 (477)
DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2024.16>

Я. Зелінська,

кандидат юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО ТА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

В аспекті реалізації доступу до правосуддя як одного із елементів принципу верховенства права актуалізується питання оптимізації розгляду справи шляхом діджиталізації адміністративного судочинства. Застосування в адміністративному судочинстві єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), у першу чергу, є гарантією вирішення публічно-правових спорів та створення дієвої системи інформаційного забезпечення діяльності адміністративних судів. Впровадження електронного адміністративного судочинства як засобу забезпечення розгляду справи із використанням ЄСІТС та дієвого інформаційного ресурсу гарантує дотримання основних засад адміністративного судочинства.

Зазначимо, що якісне інформаційно-телекомунікаційне забезпечення діяльності адміністративних судів – це світовий стандарт розгляду справ судами. Електронне судочинство як новітня форма здійснення правосуддя масштабувалася в різних країнах та набула законодавчого визначення у таких країнах, як Італія, Іспанія, Німеччина, Франція, Великобританія, Польща, Сінгапур, США та в інших країнах. В Україні останніми роками набуло поширення електронне судочинство. Так, однією із передумовою впровадження цифрових технологій в судочинство в Україні стала Рекомендація Рес (2001) 3 Комітету Міні-

стрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій, ухваленою Комітетом Міністрів Ради Європи на 743 засіданні заступників міністрів 28.02.2001р., в якій вказуються головні аспекти електронного судочинства, зокрема: 1) можливості відкриття провадження за допомогою електронних засобів; 2) здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження у середовищі електронного документообігу; 3) отримання відомостей про хід справи шляхом одержання доступу до судової інформаційної системи; 4) одержання інформації про результати провадження в електронній формі [1]. Зазначене свідчить про отримання інформації в електронній формі із використанням певних технологій. Однак, при цьому необхідно наголосити, що впровадження цифрових технологій у сферу судочинства, у тому числі адміністративного, може сприяти і проявам зловживання процесуальними правами.

Вивченням проблеми застосування цифрових технологій у сфері правосуддя та зловживаннями правами приділяли увагу такі вчені, як О. Берзанюк, О. В. Бринцев, Н. Ю. Голубева, І. В. Завальнюк, К. М. Пасинюк, Т. Т. Полянський, В. В. Резнікова, М. І. Смокович, Н. Ю. Сакара, А. В. Стойка, О. С. Ткачук, С. Ю. Обрусна, Н. Хлібороб, Н. М. Ясельська

та ін. Втім, слід констатувати, що питанням електронного судочинства та одночасного зловживання процесуальними правами не досліджувалися.

Метою статті є дослідження електронного судочинства та можливих проявів зловживання процесуальними правами, які можуть виникати із використанням ЄСІТС в адміністративному судочинстві.

Впровадження електронного судочинства під час вирішення публічно-правових спорів відіграє важливе значення у досягненні завдання адміністративного судочинства. Характеризуючи електронне судочинства, слід звернути увагу на розкриття його сутності. Однак, у законодавстві відсутнє єдине комплексне визначення адміністративного судочинства. Втім, вчені-науковці звертали увагу на визначення складових компонентів і сутності електронного судочинства. Так, О. Берназюк характеризує електронне судочинство як сукупність сервісів та інструментів, які безпосередньо або опосередковано пов'язані зі здійсненням судочинства, виконанням судових рішень, та забезпеченням доступу до деяких державних реєстрів, що надає змогу користувачам системи отримувати та перевіряти офіційну інформацію, що міститься у таких реєстрах, у тому числі з метою подання електронних доказів у справі [2, с.326]. Більш широкої точки зору дотримується Н. Ю. Голубева та розкриває електронне судочинство у широкому та вузькому значенні. У широкому значенні електронне судочинство розуміє як різні програмні продукти, сервіси, що дозволяють публікувати, знайомитися із судовими актами, подавати процесуальні документи в електронному вигляді, формувати електронну справу та отримувати доступ до неї в електронному вигляді. У вузькому значенні «електронне судочинство» передбачає право чи обов'язок учасників процесу та суду здійснювати процесуальні дії, передбачені зако-

нодавством, в електронному вигляді [3, с.10]. Широкого розкриття змісту електронного судочинства дотримується і І. В. Завальнюк та визначає його як самостійну процесуальну форму здійснення правосуддя в адміністративних справах, якщо зміна способу вчинення процесуальних дій тягне за собою якісну зміну алгоритму їх вчинення або зміну обсягу прав і обов'язків суб'єктів адміністративного судочинства. Ці критерії є визначальними для розмежування електронного судочинства як окремої форми відправлення правосуддя в адміністративних справах і таких суміжних категоріях, як «інформатизація суду», «технічний супровід здійснення судочинства», «електронний суд», «електронне правосуддя» [4, с.14]. Як бачимо, що вчені досліджуючи питання сутності електронного судочинства, звертали увагу на можливість реалізації процесуальних прав учасниками розгляду справи із застосуванням цифрових технологій, що є важливим аспектом.

Для більшої деталізації сутності електронного судочинства, звернемося до його структурного наповнення. Для прикладу, О. Берназюк виділяє структурні елементи ЄСІТС, які включають такі елементи (підсистеми) та дають змогу: а) внутрішнім користувачам (суддям, працівникам апарату судів): приймати, формувати та перевіряти матеріали справи в електронній формі, здійснювати автоматизований розподіл справ; здійснювати автоматизовану аудіо-фіксацію та протоколювання судового засідання та інші дії; б) зовнішнім користувачам: подавати документи в електронній формі; брати участь у розгляді справи у режимі відео-конференції; мати відкритий та вільний доступ до судових рішень, іншої інформації про суд, статистичної, аналітичної інформації, та інші дії [5, с. 329].

Складовою частиною електронного судочинства є електронний суд. Термін «електронний суд» використо-

ується в Україні у двох значеннях. У вузькому розумінні – це підсистема в системі Єдиної судової інформаційної системи України, призначена для забезпечення своєчасного отримання учасниками судового процесу повісток та повідомлень про розгляд судових справ та процесуальних документів, ухвалених під час розгляду справ. У широкому розумінні «електронний суд» як елемент інформаційного суспільства – це самостійна унікальна форма судового процесу, заснованого на новітніх інформаційних технологіях, що забезпечують повний цикл розгляду судової справи в електронному форматі [6, с. 30]. На думку С. Ю. Обрусної та К. М. Пасинюка, електронний суд – це складник електронного врядування, порівняно самостійна та унікальна форма судового адміністрування і юридичного процесу, заснованого на інформаційних технологіях, що забезпечують повний цикл руху документації та розгляду судової справи в електронному форматі, що має легальну юридичну природу [7, с. 124]. Ми не погоджуємося із вказаною точкою зору, тому що наведене визначення обмежування розуміння електронного суду, поєднуючи його тільки із видом електронного врядування.

З огляду на аналіз положень КАС України, слід відзначити, що закріплення нормативних засад електронного судочинства під час розгляду справ в адміністративному судочинстві характеризується фрагментарністю такого регулювання і відсутність системного підходу у його регламентації. Електронне судочинство було впроваджено в адміністративне судочинство шляхом прийняття нормативно-правових актів та внесенні відповідних змін до Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [8]. У 2021 році Вищою Радою правосуддя було затверджено Положення «Про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телеко-

мунікаційної системи» [9], в якому визначається, що однією із функцій ЄСІТС є обмін документами та інформацією (надсилання та отримання документів та інформації, спільна робота з документами) в електронній формі між судами, іншими органами та установами в системі правосуддя, учасниками судового процесу, а також проведення відеоконференції в режимі реального часу. Відповідно до ч. 3 ст. 15-1 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» подання, пересилання, обмін документами, вчинення інших дій в електронній формі за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи здійснюються з використанням електронного цифрового підпису, прирівняного до власноручного підпису відповідно до закону. Особливості використання електронного цифрового підпису в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі визначаються Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему [10]. На Державну судову адміністрацію України покладається обов'язок забезпечення впровадження електронного суду; здійснення заходів щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами (п. 9 ч. 1 ст. 152 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»).

Належне функціонування електронного судочинства пов'язане із дотримання всіх принципів адміністративного судочинства, у тому числі, неприпустимості зловживання процесуальними правами. Відповідно до зазначеного принципу учасники розгляду справи повинні добросовісно користуватися процесуальними правами та дотримуватися обов'язків.

Зловживання процесуальними правами може траплятися під час реєстрації електронного кабінету, обміну процесуальними документами в електронній формі, вчинення процесуальних дій в електронній формі, несанк-

ціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи та в автоматизований розподіл. Проаналізуємо зазначене більш детально.

Реєстрація електронного кабінету. У 2023 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення обов'язків учасників судової справи». Так, відповідно до ст. 18 КАС України на учасників розгляду справи покладено обов'язок реєструвати електронні кабінети в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку [11]. Адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, судові експерти, органи державної влади та інші державні органи, зареєстровані за законодавством України як юридичні особи, їх територіальні органи, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи, зареєстровані за законодавством України, реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в добровільному порядку (ч. 6 ст. 18 КАС України).

Однак, при цьому у ч. 9 ст. 44 КАС України зазначено, що якщо інший учасник справи не зареєстрував його, учасник справи, який не є суб'єктом владних повноважень та подає документи до суду в електронній формі з використанням електронного кабінету, звільняється від обов'язку надсилання копій документів такому учаснику справи.

У свою чергу, під електронним кабінетом слід розуміти персональний кабінет (веб-сервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі) ЄСІТС, за допомогою

якої особі, яка пройшла електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації та сервісів ЄСІТС або її окремих підсистем (модулів), у тому числі можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу. Електронна ідентифікація особи здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу (ч. 5 ст. 18 КАС України). Проаналізувавши зазначені положення, слід дійти висновку, що реєстрація електронного кабінету є обов'язком учасника розгляду справи і не дотримання зазначеного обов'язку можна розглядати як спосіб зловживання процесуальними правами, тому ст. 45 КАС України доцільно було б доповнити зазначеним способом зловживання процесуальними правами.

Обмін процесуальними документами в електронній формі. Для прикладу, у Положенні визначається «Електронний суд» (Електронний суд) як підсистема ЄСІТС, що забезпечує можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, між користувачем цієї підсистеми та Вищою радою правосуддя, а також отримувати інформацію про стан і результати розгляду таких документів чи інші документи. При запровадженні електронного судочинства в адміністративному судочинстві можуть виникати ризики зловживань процесуальними правами. Враховуючи запровадження електронного судочинства, у ч. 7 ст. 44 КАС України регламентується, що документи (в тому числі процесуальні документи, письмові та електронні докази тощо) можуть подаватися

Кодексом, подаються через канцелярію суду з використанням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи або в судовому засіданні з клопотанням про їх приєднання до матеріалів справи. У зазначеному контексті слід наголосити на тому, що виникають ризики щодо неподання доказів, недотримання процесуальних строків їх подання, а також подання неналежних чи недопустимих доказів. Зазначені дії можна охарактеризувати, як зловживання процесуальними правами.

Несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи та в автоматизований розподіл. Будь-які дії, які свідчать про несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи та в автоматизований розподіл є незаконними. Несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи та в автоматизований розподіл справ між судьями тягне за собою відповідальність, встановлену законом (ч. 11 ст. 18 КАС України) та може визнаватися як зловживання процесуальними правами.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що зловживання процесуальними правами можливе у різні способи із використанням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи. Наголосимо, що КАС України чітко не окреслює перелік таких способів, що є суттєвим недоліком потребує нормативного регулювання. Окрім зазначеного, слід наголосити, що потребує закріплення на нормативному рівні шляхом внесення змін до КАС України та інших нормативно-правових актів щодо закріплення чіткого механізму протидії зловживань процесуальними правами з метою досягнення завдання адміністративного судочинства. Так, з метою фіксації зловживань процесуальними правами доречно запровадити електронний

календар обчислення процесуальних строків, функцію миттєвого фіксування зловживання процесуальними правами та застосування заходів процесуального примусу. Зазначене дозволить не тільки запобігти можливим проявам зловживання процесуальними правами, а й наблизити модель функціонування електронного судочинства до світових стандартів.

У статті досліджується питання електронного судочинства і можливі прояви зловживань процесуальними правами в адміністративному судочинстві. Застосування в адміністративному судочинстві єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи є гарантією вирішення публічно-правових спорів та створення дієвої системи інформаційного забезпечення діяльності адміністративних судів. Належне функціонування електронного судочинства пов'язане із дотриманням всіх принципів адміністративного судочинства, у тому числі, неприпустимості зловживання процесуальними правами. Відповідно до зазначеного принципу учасники розгляду справи повинні добросовісно користуватися процесуальними правами та дотримуватися обов'язків. У статті зазначено, що впровадження електронного адміністративного судочинства як засобу забезпечення розгляду справи із використанням ЄСІТС та дієвого інформаційного ресурсу гарантує дотримання основних засад адміністративного судочинства. Автором досліджуються можливі способи зловживання процесуальними правами у зв'язку із використанням ЄСІТС. Зловживання процесуальними правами може траплятися під час реєстрації електронного кабінету, обміну процесуальними документами в електронній формі, вчинення процесуальних дій в електронній формі, несанкціонованому втручання в роботу Єдиної судової

інформаційно-комунікаційної системи та в автоматизований розподіл справ. Вказано, що законом чітко не окреслює перелік таких способів, що є суттєвим недоліком та потребує нормативного регулювання. Наголошено, що потребує закріплення на нормативному рівні шляхом внесення змін до КАС України та інших нормативно-правових актів щодо закріплення чіткого механізму протидії зловживань процесуальними правами з метою досягнення завдання адміністративного судочинства. Так, з метою фіксації зловживань процесуальними правами доречно запровадити електронний календар обчислення процесуальних строків, функцію миттєвого фіксування зловживання процесуальними правами та застосування заходів процесуального примусу. Автор доходить висновку, що зазначене дозволить не тільки запобігти можливим проявам зловживання процесуальними правами, а й наблизити модель функціонування електронного судочинства до світових стандартів.

Ключові слова: адміністративне судочинство, електронне судочинство, учасники розгляду адміністративної справи, процесуальні права, зловживання процесуальними правами.

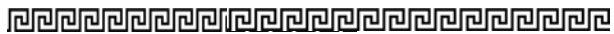
Zelinska Ya. E-justice and abuse of procedural rights in administrative proceedings

The article examines the issue of e-justice and possible manifestations of abuse of procedural rights in administrative proceedings. The use of a unified judicial information and telecommunication system in administrative proceedings is a guarantee of resolution of public law disputes and creation of an efficient system of information support for the activities of administrative courts. The proper functioning of e-judicial proceedings is associated with compliance with all principles of administrative justice, including the

inadmissibility of abuse of procedural rights. In accordance with this principle, the participants to the proceedings must exercise their procedural rights and fulfill their obligations in good faith. The article notes that the introduction of electronic administrative proceedings as a means of ensuring that a case is heard using the UJITS and an efficient information resource guarantees compliance with the basic principles of administrative proceedings. The author examines possible ways of abuse of procedural rights in connection with the use of UJITS. The abuse of procedural rights may occur during the registration of an electronic cabinet, exchange of procedural documents in electronic form, performance of procedural actions in electronic form, unauthorized interference with the operation of the Unified Judicial Information and Communication System and automated case distribution. It is pointed out that the law does not clearly define the list of such methods, which is a significant drawback that requires regulatory regulation. The author emphasizes that a clear mechanism for combating abuse of procedural rights should be enshrined at the regulatory level by amending the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other regulatory legal acts in order to achieve the objectives of administrative proceedings. Thus, with a view to recording abuses of procedural rights, it would be appropriate to introduce an electronic calendar for calculating procedural deadlines, the function of instant recording of abuse of procedural rights and application of procedural coercion measures. The author concludes that this will not only prevent possible manifestations of abuse of procedural rights, but also bring the model of e-justice functioning closer to international standards.

Key words: administrative proceedings, electronic proceedings, participants to administrative proceedings, procedural rights, abuse of procedural rights.

Література

1. Рекомендація Res (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій : Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 743 засіданні заступників міністрів 28.02.2001р. URL: <https://old.ukksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/rek-2001-3.pdf>
2. Берназюк О. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6. С. 326–329.
3. Голубева Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід : монографія. Одеса: Фенікс, 2020. 204 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/items/e12e4065-5869-4618-aa34-29086c291fc1>
4. Завальнюк І. В. Спрошене позовне провадження в адміністративному судочинстві: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. : 12.00.07. Одеса, 2017. 22 с.
5. Берназюк О. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6. С. 326–329.
6. Бринцев О.В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи : монографія. Харків: Право, 2016. 72 с.
7. Обрусна С. Ю., Пасинюк К. М. Електронний суд як адміністративно-правова категорія. Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 3. С. 120-124.
8. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n11496>
9. Про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>
10. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19?find=1&text=електрон#w1_5
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення обов'язків учасників судової справи: Закону України Від 19.10.2023 р. № 3424-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3424-20#n26>
12. Хлібороб Н. Запровадження електронного адміністративного судочинства в Україні: Інновації та перспективи. Право України. 2018. №.2. С. 102-117.
13. Погорілецька А.В., Богатирьова М.О. Організаційно-правові аспекти функціонування системи документообігу суду. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 6. С. 247-250.

